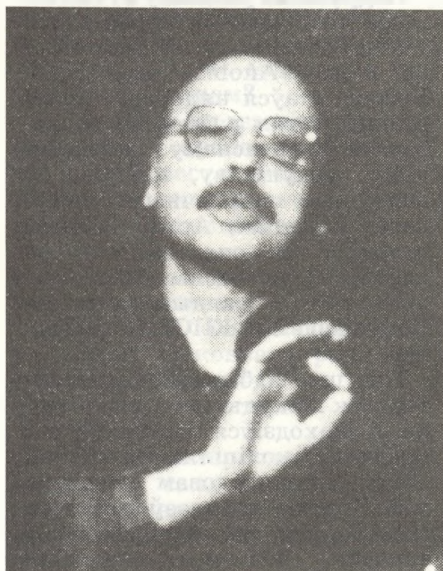

ДЗВЕ ГАДЗІНЫ З УЛАДЗІМІРАМ САЛЮКОМ

«Настаўнік — выхавай вучня» — гэтае вядомае выслоўе набылае асаблівы сэнс, калі размова ідзе пра творчыя стасункі. Менавіта ў мастакоўскім асяроддзі, як ні ў якім іншым, для моладзі важны вопыт старэйшых, тых, хто ўжо дасягнуў вяршынь славы, авалодаў азамі майстэрства не праз тэорыю, а праз практыку. Таму і сталі традыцыяй у Беларускім універсітэце культуры сустрэчы з дзеячамі літаратуры, мастацтва, культуры, майстрамі сцэны.

Чарговая з іх прайшла ў канцы лютага. Гэтым разам госцем студэнтаў і выкладчыкаў БУКа быў вядомы маскоўскі рэжысёр, акцёр, тэатральны педагог Уладзімір Салюк. Уладзімір Пятровіч працаваў рэжысёрам у знакамітым МХАТе, прайшоў школу таксама знакамітага «Современника». У. Салюк — з творцаў, якія знаходзяцца ў пастаянным пошуку, не спыняюцца на дасягнутым, смела эксперыментуюць, але разам з тым далёкія ад таго, каб гэта рабіць самамэтай. Ініцыятарам сустрэчы стаў выкладчык універсітэта, кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт, тэатральны рэжысёр Р. Баравік. З У. Салюком яго звязвае сумесная праца над спектаклем па п'есе народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава «Апошні шанц», у свой час пастаўленай МХА-Там.

Адкрыў сустрэчу загаловак кафедр тэатральнай творчасці,

доктар мастацтвазнаўства, прафесар А. Сабалеўскі. Ён нагадаў аб тым, што звязвае вядомы мхатаўскі калектыў са сцэнічным жыццём Беларусі. Ужо ў 1899 годзе, праз год пасля таго, як у Маскве быў створаны Мастацкі агульнадаступны тэатр, падобны калектыў павінен быў узнікнуць і ў Віцебску, з тым жа рэпертуарам, што і ў Маскве. Але здзейсніць задуманае з-за фінансавых цяжкасцей не ўдалося. Затое пазней, пачынаючы з трыццатых гадоў, творчы сувязі з майстрамі МХАТа становяцца даволі сістэматычнымі. Расказаў А. Сабалеўскі і пра пастаноўку на мхатаўскай сцэне п'есы В. Быкава «Апошні шанц».

Колькі слоў пра свае творчыя стасункі з У. Салюком прамовіў Р. Баравік. Ён і першым стаў задаваць госцю пытанні. У далейшым вялікую актыўнасць у гэтым праявілі і іншыя выкладчыкі. Ды і студэнты аказаліся не пасіўнымі. Іх шчыра хвалявалі і цікавілі як асноўныя моманты мастакоўскай біяграфіі У. Салюка, так і тое, як працуе ён, якімі прынцыпамі кіруецца ў штодзённай рабоце.

Адным словам, аспект пытанняў быў самы шырокі. А пакрысе вымалёўваўся партрэт У. Салюка — не толькі рэжысёра, а ў пэўнай ступені і акцёра. Выяўлялася яго ўменне пасапраўднаму расказана трымацца перад аўдыторыяй, знаходзіць адпаведную інтанацыю,

каб належным чынам зацікавіць слухачоў, выклікаць іх на дыялог. А шчырасці, непасрэднасці нямала садзейнічаў і лёгкі гумар госця, які заўсёды быў да месца.

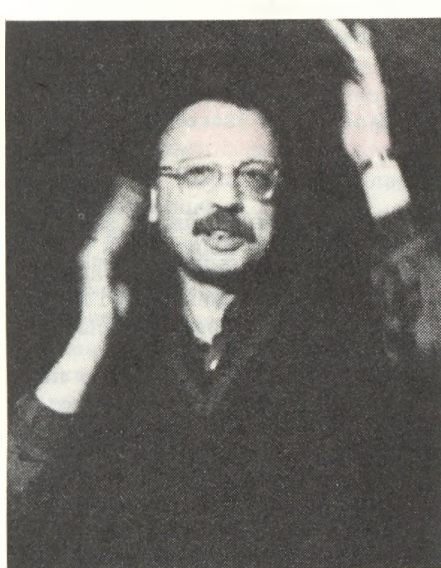
Шлях У. Салюка ў тэатр пачаўся, як і ў многіх іншых, — з самадзейнасці. Ды і паступіў ён спачатку ва універсітэт на філалагічны факультэт і толькі потым зразумеў, што займаецца не сваёй справай, таму і стаў вучыцца ў школе-студыі МХАТа. Аднакурснікамі яго былі многія вядомыя на сённяшні дзень тэатральныя дзеячы. Прынамсі, лаўрэат сусветнай прэміі «Оскар» Уладзімір Мяньшоў, а з Андрэем Мягковым Уладзімір Салюк усе чатыры гады жыў у адным інтэрнацкім пакоі. Усміхаецца: «Каб ведаў, што ён стане гэтакім знакамітым, ужо тады пачаў бы ўсё запісваць, рыхтаваць мемуары, якія можна было б сёння надрукаваць».

А рэжысёрам У. Салюк стаў пасля таго, калі ў час студэнцтва, перад выпускам, паставіў два ўласныя спектаклі. З адным з іх пазнаёміўся Алэг Яфрэмаў. Спекталь яму спадабаўся, а ў выніку ўсе выканаўцы былі прыняты ў труп «Современника». Пазней Яфрэмаў і параіў У. Салюка, каб пераходзіў на рэжысёрскую працу.

Зразумела, у прысутных не магло не ўзнікнуць пытання пра поспех тагачаснага «Современника». Адказ не прымусіў сябе чакаць, хоць і прагучаў, калі падысці да сказанага У. Салюком не ўнікнуўшы ў сапраўдны сэнс слоў, магчыма, і рэзкавата. А прамовіў ён наступнае: «Усе тады ў «Современнику» былі ў добрым сэнсе «наглые». На самай справе — ацэнка нечаканая. Але калі разабрацца як след, дык майстра мае рацыю».

Пад гэтым «рэзкаватым» словам У. Салюк падразумявае надзвычайную шчырасць і апантанасць людзей, па-сапраўднаму ўлюбёных у тэатр і цалкам адданных яму. Сваёй натуральнай шчырасцю «Современник» і прывабліваў. А гэта ішло ад жадання ніколі і ні ў чым не супярэчыць унутранай свабодзе, а акурат унутранай свабоды, у разуменні акцёраў і кіраўніцтва «Современника», не было ў іншых калектывах.

І гэта блізка да ісціны. Сап-

Праўда, калі разабрацца, дык яна ўсё ж яшчэ існавала. Быў поспех, былі воплескі глядачоў, былі высокія ацэнкі крытыкі, але гэта ўжо ў нечым быў і рух па кругу. Таму неабходна было шукаць нешта новае, пераходзіць як бы ў новую «прастор».

Падрабязна раскажаў У. Салюк і пра тое, чаму ж атрымалася так, што сцэнічны лёс спектакля па п'есе «Апошні шанц» В. Быкава стаўся нядоўгім. Аказваецца, гэтая работа не спадабалася тагачаснаму ідэалагічнаму кіраўніцтву, найперш у Галоўным палітычным упраўленні Савецкай Арміі. Але не толькі... Са спектаклем пазнаёміўся і тагачасны міністр культуры СССР, кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС П. Дзямічаў.

Тое, што адбывалася пры гэтым, як кажуць, і смешна і сумна. А знаходзіўся Дзямічаў у час прагляду ў колішняй сталінскай ложы, адным словам — урадавай. Поруч з ім сядзеў дырэктар МХАТа. Ён у гэтых справах быў чалавек вопытны, цудоўна ведаў, як трэба паводзіць сябе з такім высокім начальствам. У. Салюк, безумоўна, такога вопыту прыстасоўвацца не меў. Не ведаў ён і таго, што, калі нешта выказвае кадздат у члены Палітбюро ЦК КПСС, ні ў якім разе нельга ўступаць з ім у дыялог, адстойваць уласны пункт гледжання. У лепшым выпадку толькі трэба дзякаваць за карысныя заўвагі і слухаць. А можа, усміхаецца У. Салюк, і не слухаць, але абавязкова дзякаваць.

Дык вось, У. Салюк, пачуўшы з вуснаў П. Дзямічава, што спектакль не вытрыманы ў ідэалагічных адносінах, паспрабаваў высветліць, у чым гэта працяўляецца канкрэтна. Аказваецца, міністру не спадабалася, што персанажы п'есы, а дзеянне яе, як вядома, адбываецца ў самым пачатку вайны, не надта напоўнены аптымізмам наконце таго, што будзе ў далейшым. Атрымліваецца, на думку П. Дзямічава, што яны сумняваюцца ў перамозе над фашызмам. У. Салюк паспрабаваў растлумачыць, што гэтай упэўненасці на той час і быць не магло, паколькі людзі і не здагадваліся, як разгоруцца падзеі.

У. Салюк тлумачыць усё П. Дзямічаву, а дырэктар тэатра, напалоханы падобнай смеласцю рэжысёра, пад сталом сваёй нагой усё цісне і цісне яму на... пятку. Маўляў, чалавеча, адмайся, каму прарэчыш?! А У. Салюк не спыняецца, працягвае П. Дзямічава пераконваць, што той памыляецца. Тут ужо П. Дзе-

мічаў не змог не паказаць сваёй улады: «Узняў пальчык угару, гэтак шматзначна памахаў перад маім носам. І я перажыў сапраўдны страх. Я толькі тады зразумеў, да чаго гэта можа прывесці...» Пасля гэтага спектакль «Апошні шанц» быў зняты з рэпертуару МХАТа.

Паступова гаворка набывала ўсё больш дынамічны дыялог госьця з залай. Адбылося гэта дзякуючы таму, што пытанні мелі вельмі канкрэтны характар. Закраналіся самыя розныя аспекты як тэатральнага жыцця, так і творчага лёсу самога У. Салюка. Прагучала і такое: «Ці была ў вас такая ідэя, за якую вы маглі б працаваць бясплатна і нават, калі спатрэбіцца, аддаць, як кажуць, усё на свеце, толькі б яна ажыццявілася?» На што быў адказ: «Канечне. Назва спектакля — «З любімымі на расставайцеся». Яго я лічу адным з самых лепшых у сваім жыцці».

— Як складаюцца ў вас узамеаадносіны з кампазітарамі, як ставіцеся вы да музычнага афармлення сваіх спектакляў?

— У мяне тут ёсць добрая якасць. Я ў музыцы... дылетант. Я давяраюся густу кампазітараў, спадзяюся, што яны зразумеюць, што ў дадзены момант патрэбна мне ў спектаклі, чаго я чакаю ад музыкі.

— Якія вашы стасункі з акцёрамі?

— Калі я працую з імі, дык я хутка ва ўсіх улюбляюся. Я маю на ўвазе не актрыс, я маю на ўвазе акцёраў як выканаўцаў.

— Як вы праз некаторы час ставіцеся да сваіх спектакляў...

— А гэта як у жыцці. Для прыкладу — возьмем дом у вёсцы. Ён стаіць, і трывала, але праходзіць час, і нешта абавязкова неабходна падпраўляць. То вясеннія воды падмылі падму-

раўды, усе іншыя тэатры, кажуць словамі У. Салюка, на той час былі нейкімі «зашнураванымі», вельмі правільнымі. А тут — праяўленне свабоды, ды яшчэ якой! «Мы не прымаем ніякіх званняў! Яны нам не патрэбны!»

Салюк усміхаецца: «Хоць падобная катэгарычнасць ва ўласнай пазіцыі ім лёгка давалася, бо ніхто і ніякіх званняў ні аднаму з акцёраў тады і не прапаноўваў». Праўда, нечаканна ўзнікла неспадзяванка. Адзін з артыстаў («ён мне вельмі падабаўся», — прызнаўся У. Салюк) выканаў некалькі роляў у кіно, прытым паспяхова. Яго ігру не маглі не заўважыць, а ў выніку вырашылі прысоўць яму ганаровае званне, адно з тых, супраць якіх катэгарычна выступаў калектыў «Современника». Канечне, не супраць прысуджэння менавіта Пятру Шчарбакову — такое прозвішча гэтага акцёра, а прынцыпова. Дык падумаць толькі: спецыяльна засядаў мастацкі савет. Так і так, маўляў, дарагі калега, адмаўляйся ад звання.

Зацікавіліся прысутныя і тым, як састалася, што частка трупы «Современника» разам з А. Яфрэмавым вырашыла перайсці ў МХАТ. На думку У. Салюка, «Современник» у яго ранейшым складзе як бы быў зарыентаваны на пэўную ідэю, якая спрацоўвала толькі тады, калі размяшчалася яна, вобразна кажучы, не так у прасторы тых, хто іграе на сцэне, як у прасторы тых, хто знаходзіцца ў зале. Артысты пастаянна шукалі адказ на пытанні, што «задаваліся» ў зале. «Такое адчуванне, што мы ідзём туды, дзе можам нешта даведацца менавіта ў гэтым, а не ў нейкім іншым месцы». Але з цягам часу гэтая ідэя ў многім сябе вычарпала.

рак і адзін вугал будынка апусціўся, то страху рамонту патрабуе...

— А што такое ў вашым разуменні прызвание?

— Прызвание — гэта не абавязкова, што ў абранай сферы дзейнасці ты дасягнеш чагосьці асабліва важнага. Прызвание — гэта як бы прастора, без якой ты ні ў якім разе не можаш жыць. Ёсць вядомая кніга «Асноўныя праблемы тэатральнага жыцця», а ў ёй раздзел «Прырода акцёрскай душы». І там ужываецца паняцце... «чыстапародны акцёр». А «чыстапародны акцёр» — не абавязкова той, хто, з пункту гледжання самога гледача, з'яўляецца сапраўдным акцёрам. А той, хто сабе іншага жыцця, чым тое, якое злучана з тэатральнай прасторай, не ўяўляе. Ён жыве тэатрам пастаянна. Скажам, прыходзіць дамоў і адразу адчувае ў родных сценах нейкі дыскамфорт, бо яму без тэатра неяк не па сабе... І не абавязкова, што пры гэтым ён на сцэне выконвае галоўныя ролі, і не абавязкова мае заслужанае прызвание, але ён акцёр «чыстапародны»! І ведаеце, я таксама такі акцёр...

Апошнія словы госьця зала сустрэла смехам. І, зразумела, не з-за самога эпітэта, а хутчэй там так зрэагавала на жарт У.

Салюка, бо і сапраўды ў сваёй дзейнасці ён дасягнуў вельмі многага і зусім не значыць, што, як нейкі непрызнаны акцёр, знаходзіцца як бы на тэатральных задворках.

— Калі вы атрымліваеце большае мастакоўскае задавальненне — у працэсе рэпетыцыі ці калі спектакль пастаўлены ўжо, завершаны і вы можаце з ім знаёміцца цалкам?

— Часцей задавальненне атрымліваю ў працэсе работы, у час самой пастаноўкі, бо ёсць мажлівасць кантраляваць сітуацыю. Як бы націснуць на кнопку, калі нешта не так. «Націснуць», каб выправіць штосьці, нешта ўдакладніць.

— Што вам больш падабаецца — самому выконваць ролю ці ставіць спектакль?

— Ставіць спектакль!

— Чаму?

— Бо рэжысёр своеасаблівы камандзір, таму самастойны ў сваіх дзеяннях, ён патрабуе ад іншых, а акцёр мусіць сам несці цяжкую ношу.

— Што вам больш падабаецца з ежы?

— Зялёны чай, курага і грэчкія арэхі.

— А як вы жывяце? Спантанна ці захоўваеце нейкі загадзя прадуманы распарадак дня?

— Я раніці імкнуся, хоць з

узростам усё гэта цяжэй і цяжэй, прывесці сябе ў нейкую норму.

— Калі вы знаходзіцеся ў зале, то спектакль успрымаеце як глядач ці рэжысёр?

— Усё залежыць ад таго, як яго іграюць. Ад самой п'есы таксама. Калі ўсё дакладна — як глядач, а калі проста цудоўна — як рэжысёр. Так і думаеш: а як бы мне гэтакі спектакль паставіць, як бы дасягнуць падобнага майстэрства.

— А калі спектакль зусім не падабаецца?

— Калі не падабаецца, пакідаю залу.

Былі і пытанні іншага кшталту — як адносіўся У. Салюк да вытворчых п'ес, што ў свой час ставіліся і на сцэне МХАТ; якое яго разуменне Антона Паўлавіча Чэхава; ці няма ў яго жадання паспрабаваць свае магчымасці ў канцэртна-тэатральнай дзейнасці; якія творы чытае... Прыгадаліся і асобныя стасункі з сённяшняга маскоўскага жыцця.

Недзе дзве гадзіны працягвалася гэтая гаворка, якая, несумненна, пакіне добры след у тых, каму праз некалькі гадоў выходзіць на самастойную творчую дарогу.

Алесь МАРЦІНОВІЧ
Фота Ул. КРУКА